

У вогненнім колі

Богдан Жолдак

Прилетіла, правда, не очікувана усіма тарілка, а колесо.

Із нього випала вогниста ступиця, схожа на колоду, і, посипаючи строкатими іскрами, сіла неподалік селища міського типу Майданецького Черкаської області.

Туди прибули представники ООН і зачинилися.

Контакт тривав уже тиждень, і про що вони там торгувалися – прибульці із оонівцями, лишилося загадкою.

І хоча вищезгадане селище опосіла геть уся світова преса, коментатори могли коментувати лише велетенське колесо у небі та гладенького полірованого циліндра, що стовбичив за лісосмугою. Єдине, що просоталося конкретного: він прибував із далекої планети Кола-Дан, а також що це не перший контакт, попередні шість тисяч років наші контактилися з ними більш-менш регулярно.

– І так само безрезультатно, – злостивилися коментатори.

Коли оонівці вийшли нарешті з циліндра, то японським кореспондентам вдалося гострофокусними мікрофонами виловити кілька необачно кинутих фраз, і вони помчали до Києва, немов навіжені, змагаючися зі спецслужбами ООН за трасу, а потім за битий асфальт міських закопелків.

Гонитва ця мало не збила з ніг чоловічка, який зі двома вщерть набитими порожньою тарою авоськами вийшов із двору.

Преса вмить обфотографувала подвір'я: будиночки, які вже не годилися ні на реставрацію, ні на злам. А потім з'ясувала, що їм був потрібен той дядечко, який невідь-де зник, вийшовши на вулицю.

Чекати на нього довелося довгенько, бо сам він ніяк не міг проштовхнутися до домівки крізь шалену юрбу репортерів, яка скандувала:

– Бо-о-орис! Бо-о-рис!

Нарешті це йому вдалося. Однак він, поки не заспокоїв свою численну рідню, на контакт з представниками ООН не йшов. Взявши на руки свою меншеньку, він буркнув:

– Ну що там?

Йому урочисто проголосили, що прибульці з Кола-Дану давно вже спостерігали за допомогою телепаторів усіх представників земної раси і їм для здійснення справжнього контакту й передання знань позаземної цивілізації потрібен один-єдиний чоловік, який, на їхню думку, не зазнав генетичних спрощень – це він, Борис Володимирович Дідух. Так постановила Основна Рада Кола-Дану, й зореліт спеціально прилетів сюди, аби забрати його з собою для такої великої місії.

Той, киваючи головою, почісуючи тім'я, усе вислухав.

Людство затамувало подих біля телеекранів.

– А чому саме мене?

– За формою вуха. Бачте, вони вважають, що ваше вухо...

- Не поїду, - тихенько відказав Дідух.
- Чому? - запитав ад'ютант ООНу.
- Бо не хочу.
- Це не відповідь представника земної цивілізації...
- Та ну?
- В ній - немає логіки. Це - не відповідь у таку визначну історичну мить.
- Не хочу - це значить: не хочу. До чого тут логіка? - звів бровенята Борис.

Німецькі репортери, які першими отямилися від шоку, тут же виснували з цього тексту філософську доктрину, якої вистачило на їхні, спеціально звільнені на сьогодні шпальти передовиць.

- Усі вільні! - скомандував Дідух і ляснув дверима перед журналістами, які намагалися просунути понад головами фотоапарати, аби зафіксувати його помешкання.

Бориса підтягувало в животі, бо в авосьці, яку він приніс із гастроному, було на обід і він знав, як сімейство на те очікувало.

Жив він після того відносно спокійно, оскільки війська ООН заблокували усі підступи до Дідухового мешкання, пропускаючи туди лише прописаних та будівельників. Які, не рахуючись із часом і коштами, блискавично перетворювали Поділ у те, чим він і мусив бути.

Звісна річ, здавати порожні пляшки йому вже не доводилося. Саме тому він крадькома в задній кімнатці поставив мольберта. Любовно витер із нього довгочасну пилюку і, взявши клятви з усіх домочадців ("бо поїду на Кола-Дан!"), що нікому про те не розкажуть, похапливо заходився класти олійні фарби на ґрунтоване полотно. Йому було приємно, що він має вільний час, що дітвора його взута й вдягнута.

Держава також багатіла, продавши право друкувати Борисове вухо рекламним концернам. Вигуки "Борисе, їдь!" заповнили усі вільні дециметри київських обширів.

Цю метушню споглядали з висоти прибульці, неквапом позираючи на свої дисплеї та численні прилади.

Через його знайомих преса довідалася про улюблених письменників Дідуха, і всіх їх, ба навіть і тих, кого років з шістдесят не видавали, почали шалено тиражувати усіма мовами.

Найспритніший із французів спромігся через фарцовщиків позбирати його листи, писані з армії до друзів, і видати все те з капітальними коментарями, підготованими французькою Академією мистецтв.

За валюту було продано Англії касети з його телефонними розмовами. Ідентифікувавши голос, радіокомпанія викристалізувала з усіх них цілий світогляд Бориса Дідуха, що. породило зливу журнальних популярних і наукових публікацій, а кілька найвдаліших було навіть зекранізовано.

Тоді-то він і збагнув, що допустився помилки, заявивши оте своє "не хочу", а, закликавши до себе телеслужбу, змінив своє формулювання на "можливо". І дозволив

раз на день показувати себе на екранах, відповідаючи на питання світової преси про свої кулінарні вподобання, тощо. "Борис заговорив!" - заволали газетні заголовки.

Набалакавшись про гастрономію та комплекси Гоголя, він зненацька замовк і, витримавши чималу паузу, промурмотів:

- Мені прикро. Прикро згадувати, - зізнавався він нарешті про причини своєї відмови, - скільки разів я пропонував себе, тепер не побоюся так говорити, - себе! - і мене не брали. До художньої школи, наприклад. Довелося кінчати звичайну. Потім в худінститут - п'ять разів тикався! П'ять. Потім ще раз - до поліграфічного. В педінститут, - також не взяли. Потім я, як дурень, вирішив покинути оте своє малювання, почав кидатися з краю в край, куди влізе: в психоаналіз, в приймальний пункт склотари, в альпінізм, віршування! Добре, що все спалив. Сторожем працював, - слухало приголомшене людство, - захоплювався підводним плаванням, кіноаматорством, - Дідух сумно загинав пальці на руці, - працював кочегаром, вивчав есперанто. Пробував навіть дельтапланеризм - і скрізь мене гнали. Зважте, що одружився я рано, на мені була сім'я. Лише одного разу мене вислухали: коли я, сидючи в кочегарці, з нудьги вигадав, як передбачити виграші у спортлото - але на це мені був потрібний час і всі номери попередніх виграшів. І от коли я вже все розгадав, систематизуючи виграшні номери по діагоналі, я пожалів нашу державу й не розорив її на п'ятдесят два мільйони, написавши в дирекцію спортлото листа, де зазначив усі майбутні виграшні номери. Після тиражу прислали до мене комісію. Нарешті я став комусь потрібний! Вислухавши мене, вони поміняли механізм, який викидав номери. Далі я практикував йогу, їздив на Памір по снігову людину. Що з того, що ми її там не знайшли, як і всі попередні експедиції? На нас почепили ярлика - "антинауково", а, між іншим, ми там тоді мало не знайшли махатм. Приїхавши, я подався в кіукушингай, але нашу секцію розігнали. Ви погляньте на все моє життя - навіть в юнацьких змаганнях із альпінізму, після моєї перемоги, на республіку послали іншого, перспективного, як це в них називається, спортсмена! На що я витрачав свій час? Замість того, аби малювати картини й бути знаним художником, я, страх сказати, повірив ремісникам із приймальної комісії, що мої роботи ні к бісу не гожі. А тим часом там, де мали висіти мої, висять полотна тих, хто несправедливо сідав на моє місце, - ось про що я хотів сьогодні усім вам сказати. І так скрізь - у спорті, роботі, коханні, мистецтві - мене підмінювали на когось іншого. Я, виходить, проживаю чуже життя - і я ним невдоволений.

Він не дав телекоментаторові увірвати себе:

- А тим часом ті, хто проживає моє життя, страшенно з того вдоволені, бо їхнє власне було б для них набагато, бачте, нудніше. Нікуди я не поїду, от.

- Але ж відмовою ви ображаєте цілу цивілізацію...

- От і спробуйте тепер переконати ту цивілізацію, що ті, хто сидить на моєму місці, - а вам неважко буде їх розшукати, кращих за мене, - нехай вони усі летять на Кола-Дан, а я нарешті залишуся при своїх ділах!

Злива листів поглинула київські поштові відділення. Борис наказав з усіх

одпарювати марки, бо старшенький був у нього завзятим філателістом. А найкурйозніші надсилання передавати йому. Так у квартиру потрапив термостат, який надіслала голлівудівська кінозірка, маючи бажання запліднитися од Бориса. Той одразу перейменував його на спермостат і поставив на видноті – на шафу. Дружина вмить облишила докоряти йому за те, що він повернувся до малярства, марнуючи на нього час, коли оно які справи закрутилися, мовляв, – а боязко позирала на ті поліровані поверхні, вкриті інеєм.

Доки світові експерти з голкотерапії на всіх телеканалах коментували активні точки Борисового вуха, він, зачиняючись у кімнатині, думав лише про одне: як йому збільшити швидкість малювання, не втрачаючи при цьому якості?

Тим часом сусіди його почали багатіти, бо в кожного з них відкрилася пам'ять на численні історії з раннього Борисового життя – вони поглиналися читачами, ба й вивчалися напам'ять в клубах шанувальників від Гренландії до Гавайїв. Ескімос і зулус, маорі та бедуїн – кожен покинув свої буденні тривоги й поринув у Ілюстровані видання з оповідками про дідухівські походеньки, ба деякі з них і виспівували – які було покладено на музику. Раз у раз він особисто почитував такі видання, згадуючи забуті сторінки з минулого й дивуючись чужій пам'яті, яка вберегла те, що він, здавалося, втратив остаточно.

Цілі юрби наполягали на біржах праці, аби їх записали в кочегари – кожен хотів бути таким, як Дідух. "Кочегар" – це поняття ставало символом доби, як донедавна, наприклад, масон, будівельник. Бо фраза Борисова, буцім кинута колись начальникові ЖЕКУ № 103:

– Тримайте грубки чистими! – набула вмить пророчого значення для загалу.

Як і багато інших дідухівських звичок, за які йому частенько перепало за його колишнього, мирського життя.

Доходило й до смішного.

– Скажіть, – запитав його диктор Кирилов, – а що ви думаєте з приводу...

– Я не думаю, – урвав його Борис.

Після цього гештальтпсихологія не на життя, а на смерть зчепилася з сенсуалістами, перетягуючи його на свій бік в численних трактатах.

Пункт склопосуду, де він колись працював і звільнився, дивом уникнувши судового розслідування, бо там невідомо куди зникли цілі стоси склотари – перетворився на мекку для іноземного туриста. Сюди нарешті почепили охоронну дошку, бо споруда несподівано виявилася колишньою братською школою XVII століття. "Порожня пляшка" стала філософською категорією. Та що там філософи! Алкоголіки кидали пити, сповідаючи тепер порожню, а не повну пляшку. Дим з його колишньої кочегарки йшов на валюту, розфасовуючись в балончики "Вранішній", "Вечірній" та "Денний дим Бориса". Ескізи його, начерки, дитячі малюнки мільонно тиражувалися в альбоми (слід сказати, що це – найцінніші здобутки його творчого доробку), кожна його картина, яка пилужилася по друзях, ставала сенсацією й одкровенням для світового мистецтвознавства й наворотала до малярства масового глядача, зумовивши небачений

бум на картини взагалі.

А коли друком вийшли усі його шкільні твори, а також ті, які він писав, провалюючись на численних вступних іспитах, не на жарт постало питання про порядок присудження світових літературних премій.

- Бориса! - стогнав радіоефір.

Вогненне колесо висіло над Майданецьким, принадно іскрилося, похитуючи спицями.

Сільському пастухові Матвієві язик заболів за валюту розповідати, як він навчав Бориса Дідуха пускати дим із самокрутки, а тютюнові концерни влаштовували аукціони, аби перекупити ліцензії на махру та цигарки "Ватра" - улюблене куриво його. А коли він сказав:

- Людина мусить все життя пити ту воду, де вона народилася, - прочани випили геть ставок, де змалку полюбляв він купатися.

Колгоспові ж потроху бракло орних земель - їх розносили на сувеніри завзяті пілігрими. А хату, де він колись народився, довелося накривати скляним ковпаком, аби її не розслинили геть поцілунками.

Папараццо - любителі скандальних сенсацій, шукали їх і знаходили. Опитування колишніх коханок його, включаючи й тих, ще зі шкільної лави, виявило, що Борисові належить шістнадцять нових, вигаданих особисто позицій, не фіксованих Кама-сутрою. Тантриси розробили з них тридцять дев'ять похідних - і от наслідки: демографічний вибух у Бенгалії, Пенджабі та Албанії.

Усі його улюблені анекдоти поставали притчами і в такому вигляді просотувалися навіть на високі церковні амвони, тезу про зовнішній і внутрішній дух, кинуту десь зоп'яну, вміть взяли на озброєння прагматики. Хтось довідався, що, малюючи оголену натурницю, він намалював лише її лице - і в буддизмі виникла нова течія: дзен-нуддизм.

- Чи вірите ви в потойбічне життя? - запитав його фундатор дзен-нуддизму Шрі-Шівакха.

- Я вірю лише в усіх наших предків, що жили до нас, - відказав він, - і тим відновив культ предків у слов'янстві.

- Чи вірите ви в екстрасенсів? - прорвався до нього працівник журналу "Наука й суспільство".

- Скажу лише, що кожен мусить, ба ні - зобов'язаний! - бути екстрасенсом по відношенню до самого себе, - і постала нова наука: аутосенсизм.

Після таких розмов він поспішав зачинитися в комірчині, де спершу спав зо півгодини, а далі, гамуючи власний поспіх, вимальовував усе те, на що йому колись бракло часу й віри. Або записував на папірцях забуті вже й відкинуті свої колишні думки, словом, поспішав, бо представництво ООНу вже категорично квапило його із остаточною відповіддю на кола-данівську пропозицію, підтягуючи до цього випадку всі телемости, а головне, погрожуючи йому тим, що зніме захисні кордони спецвійськ ООН.

- Ви мусите погодитися. Людству потрібен повноцінний контакт із позаземними культурами, - наполягали представники цієї організації.

- Ви спочатку навчіться контактивати між собою, - Борис кивав на американського та радянського посланців, - а вже потім тягніться контактивати з тими, ще віддаленішими.

Доки ті приходили до тями, він розвивав перед телеглядачами цю думку:

- Навіть дуже близькі між собою люди не здатні до повноцінного контакту - не навчені!

- Це демагогія! - не губився лише канадський представник. - Тут йдеться про подію світової історії, можливо, що людству вже ніколи не випаде такої нагоди. Можливо, що саме контакт із космічними цивілізаціями допоможе нам контактивати й між собою.

- Можливо, - викручувався Борис. - А от чи хто користався нагодою здійснити контакт із цивілізацією, скажімо, мурашиною?

- З ким? Із мурахами?

- Так, можливо, такі спроби будуть теж підготовчими в плані наших міжнародних контактів.

- Однак мурахи, - втрутився японець, - це не одного рівня з нами істоти.

- А хто вам сказав, що ми по відношенню до них, - він кивнув на стелю, - не є мурахами?

- Саме про це ми й...

- Особисто мені - не хочеться бути мурахою. Так. Усі - вільні!

І поспішав до кімнатки з мольбертом. Найважчою виявилася для нього найперша картина, А далі він дивувався легкості, яку опановував, здивовано дослухаючись до себе: куди поділася ота його споконвічна закутість? Де той атмосферний стовп чужих переконань і зауважень, що тиснув на нього колись? Він відчував, що устигає зробити те, на що йому б не вистачило часу за нормального життя. Слід сказати, що його опосідали нові задуми, ідеї, концепції - але то не рахується, то - менш важливо, головне - поквитатися з усіма колишніми, від яких він свого часу відсахнувся.

І заспокоївся остаточно тоді, коли перерізав стрічку на персональній виставці в Республіканським виставочнім залі. Що там почалося! Бо заочний міжнародний аукціон розкупив його картини, ще не бачивши жодної, - кожен пхався подивитися в оригіналі те, що доведеться дивитися лише в копіях та репродукціях.

Там, на мітингові, він сказав:

- Я б не хотів, щоб ви про мене подумали, як про найбільшого художника. Особисто я знаю багатьох, хто це робить набагато краще, аніж я. Кажу це для того, щоб ви не вірили теоретикам, які переконуватимуть усіх вас, що таких - не існує. Це - раз. А друге, що хотів сказати в таку важливу для мене хвилину, це те, що я згоден їхати, чи то пак - летіти, на Кола-Дан.

Він не називав головну причину своєї згоди - його дуже непокоїло те, що його похилі батьки в перший же день катавасії покинули своє господарство й забігли невідомо куди, незважаючи на свій вік. Діти почали сильно відставати, бо до школи пройти вони не могли, як і прогулятися на подвір'ї. Він довідався, що колишнього

голову приймальної комісії з худінституту, якого війська ООНу не охороняли, причатувала юрба і порвала б на сувеніри, коли б не міліція з брандспойтами.

- Він не хотів Бориса! - волали вони.

Дізнався про підпал республіканської ради з альпінізму, про пікетування Ельбрусу, де натовп вимагав заборонити взагалі цей варварський, несправедливий і надто травматичний різновид спорту, який у свій час зневажив Дідуха. Невідомо за що, але добряче перепало й спелеотуризму, до якого Борис ніколи не належав. У загрозовому стані перебувала й школа, яка Борисову золоту медаль за успішність свого часу віддала комусь іншому.

А ще він із жахом усвідомив, що його життя перетворилося на суцільне інтерв'ю. Не так перед телекамерами, як перед самим собою - в нього виробилася звичка ставити собі питання і щоразу дивуватися, знайшовши на нього відповідь.

До свого відльоту він підготував спеціальну промову - усе те, що він приберіг, знаючи, що його останні слова на Землі западуть усім в душу: про те, що не слід ждати новітніх знань від якихось прибульців, що вони нічого не варті, одержані в готовому вигляді, що слід краще звернутися до тих технарів, які десятиліттями пробивають свої наукові відкриття, що також не слід сподіватися чогось хорошого од високої, але запозиченої культури, яку люди не вибороли власноруч, і що невідомо, куди така, хоч би й надто висока культура може людство скособочити, у якихось-таки нелюдських керунках. Що слід, певно, для всіх, хто намагається зробити щось нове чи то в науці, чи то в культурі, запровадити банк ідей, куди приймаються і реєструються будь-які, бодай і найабсурдніші. Саме так перевірятимуть компетентність працівників банку, бо, відкинуті, а з часом - сприйняті, вони будуть унаочнювати зрушення в людському поступі, - головне, щоби вони були усі зафіксовані, а не зникали геть назавжди.

Коли він прощався із сім'єю, то не почув галасу за вікном. Розцілувавшись з меншенькою, ступив за двері і обімлів: ламаючи оонівські загороди, до його домівки сунув натовп. Тихо, безнадійно опиралися військові, одсунуті плином юрби набік.

Борис закліпав очима на таке діло. А ті нарешті, набившись повнісінько по подвір'ю, повиймали транспарантики:

"Не пустимо!" "Борисе, не їдь!" "Будь тут, Борю!"

Міліонний натовп за будинками скандував ці ж гасла, аж шибки дрижали. Це брязкотіння й підказало Борисові, на що перетвориться щойно відреставрований Поділ, якщо він наважиться-таки проштовхнутися до автротраси. Тому він якомога впевненіше підняв руку, намагаючись заспокоїти натовп. Галас поволі угойдався, і Борис нарешті зміг сказати:

- Прибульці мусять стати відбульцями!

Колесо в небі гойднуло спицями, почало поволі обертатися і посунуло в космічну безодню.